

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОСТІ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 43(4), с. 46–49

Порушуються актуальні проблеми зміни та становлення нових політичних цінностей у процесі формування державності в Україні. Пояснюється складність, суперечливість та неоднозначність цих трансформацій, що обумовлені неоднозначністю державотворення загалом.

Саме по собі пояснення терміна “цінності” було започатковано ще Арістотелем, хоча остаточно він увійшов у філософський обіг лише у 60-ті роки XIX ст. Його авторами вважають німецьких неокантіанців В. Віндельбанда та Г. Ріккєрта. З того часу проблема розуміння значення “цінності”, “цінностей” продовжувала викликати багато неоднозначностей, а то й суперечливостей, оскільки аксеологія, або теорія цінностей (від грецьк. *axia* — цінність і *logos* — вчення), по-різному пояснює феномен “цінність” залежно від того, яка наука дає це пояснення: філософія, соціологія, психологія, політологія, педагогіка тощо. “Ціннісні феномени, — доречно акцентує увагу український дослідник В. А. Киричок, — можуть розглядатися на різних рівнях абстракції. Оскільки цінність розглядається багатьма науками, цінність можна тлумачити як понятійну конструкцію, що належить до системи різного рівня абстракції особистісної, соціальної, культурної, біологічної” [4, 992].

У зв’язку з означеним вище, варто відзначити кілька значущих положень загального характеру, які є висхідними для достатньо об’єктивного розуміння сутності цінностей.

По-перше, цінність — це найважливіший зв’язок людини з навколишнім світом, у якому людина живе, діє.

По-друге, цінність — це те, по чому будь-яка людина вивіряє значущість, важливість для себе будь-чого. Цікавим, у зв’язку з цим, є визначення поняття “цінність”, яке робить український філософ В. Безпалій. Він пише: “Цінність — це позитивна або негативна значущість (користь) об’єктів навколишнього світу для людини, соціальної групи, суспільства загалом, зумовлена не їхніми властивостями, а мірою їх актуалізації у життєдіяльності людини” [5, 448].

По-третє, цінності — це базис вкрай необхідної соціальної орієнтації кожної людини. Тобто ціннісні орієнтації є віддзеркаленням у свідомості людини того, що визначається нею не інакше, як стратегічна життєва мета і загальні світоглядні орієнтири. Іншими словами, ціннісні орієнтації — це не що інше, як своєрідна диференціація людиною того, що для неї по-різному суттєве і важливе. Так, у соціології при розгляді феномену “цінності” виокремлюють: цінності-норми; цінності-ідеали; цінності-цілі (В. Ядов).

І четверте — цінності слід розглядати переважно як комплекс неповторних психологічних явищ: життєва позиція людини (Л. Божович); особистісний сенс життєдіяльності (О. Леонтьєв); різноманітні психологічні стосунки (В. Мясіщев) [4, 993].

Існують різні системи класифікації цінностей, але ми розглянемо феномен “полі-

тичні цінності” і специфіку їх трансформації в умовах формування державності, у тому числі і в сучасній Україні.

Цінності політичні — це орієнтири й регулятори політичної свідомості, політичних відносин і політичної практики [3, 752]. З одного боку, такі цінності виробляються в історичному досвіді людей, а з другого — втілюються і мають вияв як у позасуб’єктно існуючих станах політичної реальності (політичні явища, структури, процеси), так і в суб’єктивних її формах (політичні орієнтації, ідентифікації, практики тощо).

Зазначимо головне: політичні цінності можуть бути: а) предметними (влада, безпека, справедливість, демократія тощо); б) суб’єктивними (демократичні, ліберальні, монархічні, консервативні, революційні, реформаторські, соціалістичні, традиціоналістські, утопічні тощо).

Як справедливо зазначає український соціолог А. О. Ручка: “Будь-який феномен суспільної дійсності, що має значущість для сфери політики, може розглядатися як цінність політична” [3, 752].

Роль і значення політичних цінностей у житті людини, групи, соціуму (суспільства) важко переоцінити. Суть в тому, що політичні цінності багато в чому визначають характер усіх інших цінностей людини, формують її ціннісні орієнтації, “до яких належать: 1) ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші оцінювання конкретним суб’єктом навколишньої дійсності й орієнтація в ній; 2) спосіб певної диференціації об’єктів індивідом за їх значущістю” [2, 123].

Порушуючи питання про специфіку формування та трансформації політичних цінностей людини, суспільства в сучасній Україні, слід брати до уваги насамперед те, що нинішній стан ціннісного світу, зокрема в Україні, вельми неоднозначний, складний і багато в чому суперечливий. В українському соціумі нині немає ціннісного консенсусу, навпаки, ціннісне поле надто розмаїте, на ньому відбувається складна “гра” корпоративних, групових та індивідуальних інтересів.

За цих обставин, за словами М. Ф. Головатого, “дослідження проблеми формування

та прояву ціннісних орієнтацій громадян, особливо в нестабільних, перехідних суспільствах, видається надзвичайно актуальним як у науковому, так і в практичному, прикладному аспекті” [8].

Слід також погодитись із влучним висловом цього вченого про те, що “вибір кожною окремою людиною позиції і відповідної лінії поведінки у суспільно-політичному житті залежить від загальної та політичної орієнтації. У свою чергу, політична орієнтація — це уявлення людини про відповідну її потребам мету політичної діяльності, а також про засоби досягнення цієї мети” [9].

Люди по-різному ставляться до політики. Одні цікавляться нею і беруть активну участь в її практичній реалізації, інші ставляться до неї безсторонньо, а дехто взагалі байдужий до політики і не цікавиться нею.

Інтерес, особисте ставлення людини до політики зумовлені багатьма факторами (вік, стать; соціальний, сімейний стан; кланові, групові, національні традиції; інформованість; рівень освіти, культури, інтелекту тощо). Загалом можна погодитися з такою типологією політичних ролей [10]:

- звичайні громадяни (об’єкт політики, політичних процесів);
- рядові члени суспільства, які непрямо залучені до політичної практики як члени профспілок, виробничих колективів тощо;
- громадяни, які належать до виборчого органу, а також є активними членами певної політичної організації;
- громадський, політичний діяч, який досить активно займається практичною політичною діяльністю;
- професійний політик, для якого політична діяльність є головною в житті;
- політичний лідер як найвища інстанція (загальнодержавний, загальнонаціональний лідер).

Серед сучасних українських дослідників проблем політичних цінностей, їх трансформації, слід відзначити В. Андрущенка, Е. Афоніна, О. Бабкіну, І. Варзара, В. Василенка, В. Горбатенка, А. Гордієнка, Н. Жабінець, Ф. Кирилюка, В. Климончука, В. Козьму,

В. Корнієнка, Г. Кресіну, А. Левенця, В. Лизанчука, Н. Мазіну, М. Михальченка, Л. Нагорну, М. Обушного, А. Пашука, М. Пірен, П. Сліпця, С. Телешуна, Н. Черниш, Ю. Шайгородського, М. Шульгу, Ю. Щербакову та ін., розвідками яких ціннісні категорії досліджуються в просторах таких царин, як політична культура, ідеологія, свідомість, ідентичність тощо [6, 7].

Підкреслимо, що формування політичних цінностей людини, громадянина в сучасній Україні відбувається в процесі:

- зміни ціннісних орієнтацій людини загалом (перехід від комуністичної ідеології до ліберально-демократичної);
- політичного впливу політичних цінностей інших суспільств, передусім постіндустріальних, інформаційних;
- яскраво вираженого впливу як світового, так і суто українського мультикультуралізму [1];
- реальної потреби посилення національно-патріотичного виховання громадян України, насамперед молоді [7].

Зрозуміло, що базисною засадою формування політичних цінностей людини, громадянина України була й залишається орієнтована модель держави (у майбутньому) з її парадигмальними ознаками в усіх сферах життя — економічній, політичній, соціальній, духовній тощо. Те ж саме можна казати і стосовно моделі політичної системи суспільства, яка прямує до ліберально-демократичної, правової, суверенної державності.

Відтак, трансформація політичних цінностей у будь-якій державі — процес безперервний, багатоаспектний, складний і, навіть, недостатньо прогнозований. Він детермінований також у часі, реальному стані державності, що склалася в конкретній країні. Це як об'єктивний, так і суб'єктивований процес, до якого мають відношення усі суб'єкти суспільного процесу і соціальних перетворень.

Особливе місце в процесі формування політичних цінностей, у тому числі в сучасній Україні, займають основні суб'єкти політичного життя, відносин і процесів. Саме з таких позицій вбачається перспектива у розв'язанні розглянутої вище наукової проблеми.

Література

1. Абдулкеримов Торгул. Проблеми мультикультуралізму в сучасних соціокультурних змінах: Автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филос. в области гос. упр.: спец. — государственное управление / Торгул Абдулкеримов. — К., 2014. — 22 с.
2. Головатий М. Ф. Соціологія молоді: Курс лекцій / М. Ф. Головатий. — 2-ге вид. переробл. і допов. — К.: МАУП, 2006. — 304 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
5. Культурологічний словник / За ред. В. І. Рожка, О. В. Антонока. — К.: НМАУ. — 464 с.
6. Морозов А. С. Трансформація політичних цінностей та орієнтацій молоді України: зовнішньополітичний аспект: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. політ. наук: спец: 23.00.03 "Політична культура та ідеологія" / А. С. Мороз. — К., 2012. — 19 с.
7. Шовкошитний В. Ф. Національно-патріотичне виховання в контексті українського державотворення: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра філос. в галузі політол.: спец. "Політологія" / В. Ф. Шовкошитний. — К., 2005. — 19 с.
8. Головатий М. Ф. Соціологія політики: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. Ф. Головатий. — К.: МАУП, 2003. — 504 с.
9. Головатий М. Ф. Політична психологія: Навч. посіб. / М. Ф. Головатий. — К.: МАУП, 2001. — 136 с.
10. Головатий М. Ф. Політичний менеджмент: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. Ф. Головатий. — 2-ге вид., допов. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2010. — 296 с.

Проблема формування політичних цінностей в сучасній Україні має здійснюватися з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних процесів, притаманних суспільству, що трансформується.

Проблема формирования политических ценностей в современной Украине должна осуществляться с учетом объективных и субъективных процессов, присущих обществу, которое трансформируется.

The problem of formation of political values should be based on objective and subjective processes inherent in a society which is transformed.

Надійшла 18 липня 2014 р.